

Aneks

Inwentarz wskaźników rozwoju psychomotorycznego dziecka

Celem zamieszczonego tu inwentarza wskaźników jest ukazanie kolejnych etapów rozwoju dziecka, a nie jego braków. Przez te same etapy rozwoju przechodzi każde dziecko. Zatem załączony inwentarz wskaźników rozwojowych ukazuje, jaki jest następny krok rozwoju dziecka, którego należy oczekiwać. Ma on uchronić rodziców przed stawianiem dziecku wymagań „przeskakujących” kolejne etapy. Wprowadzie normy, jakimi się kierowano w przeszłości, często służyły inwentaryzowaniu defektów i braków rozwojowych u dziecka, lecz w tym przypadku mają one zupełnie inny charakter. Powinny pomóc rodzicom w ustaleniu kierunku oddziaływań rewalidacyjnych (dziecko najpierw musi opanować najprostsze reakcje na otoczenie, musi poruszać rączkami, zanim podejmie zabawę grzechotką. Najpierw musi opanować dzwiganie główki, siadanie i stanie, zanim przejdzie do chodzenia itp.).

Obserwowanie przebiegu rozwoju dziecka z zespołem Downa ułatwi zamieszczona poniżej Karta Obserwacyjna. Uwzględniono w niej dwa parametry, a mianowicie: wiek dziecka i sfery jego rozwoju. Obserwacje, jakim poddajemy dziecko obejmują następujące sfery rozwoju psychoruchowego:

I. Odruchy (np. mrużenie powiek przy silnym świetle, ruchy ssania przy dotknięciu warg itp.) – sferę tę oznaczono symbolem „O”;

II. Reakcje ruchowe przejawiane przez dziecko, reakcje motoryczne oznaczono symbolem „M”;

III. Reakcje sensoryczno-motoryczne, w których oprócz reakcji ruchowych zaangażowane są zmysły takie, jak wzrok i słuch dziecka. Sferę tę oznaczono symbolem „Rs-m”;

IV. Mowę, a więc komunikację werbalną i pozawerbalną oznaczono symbolem „K-m”;

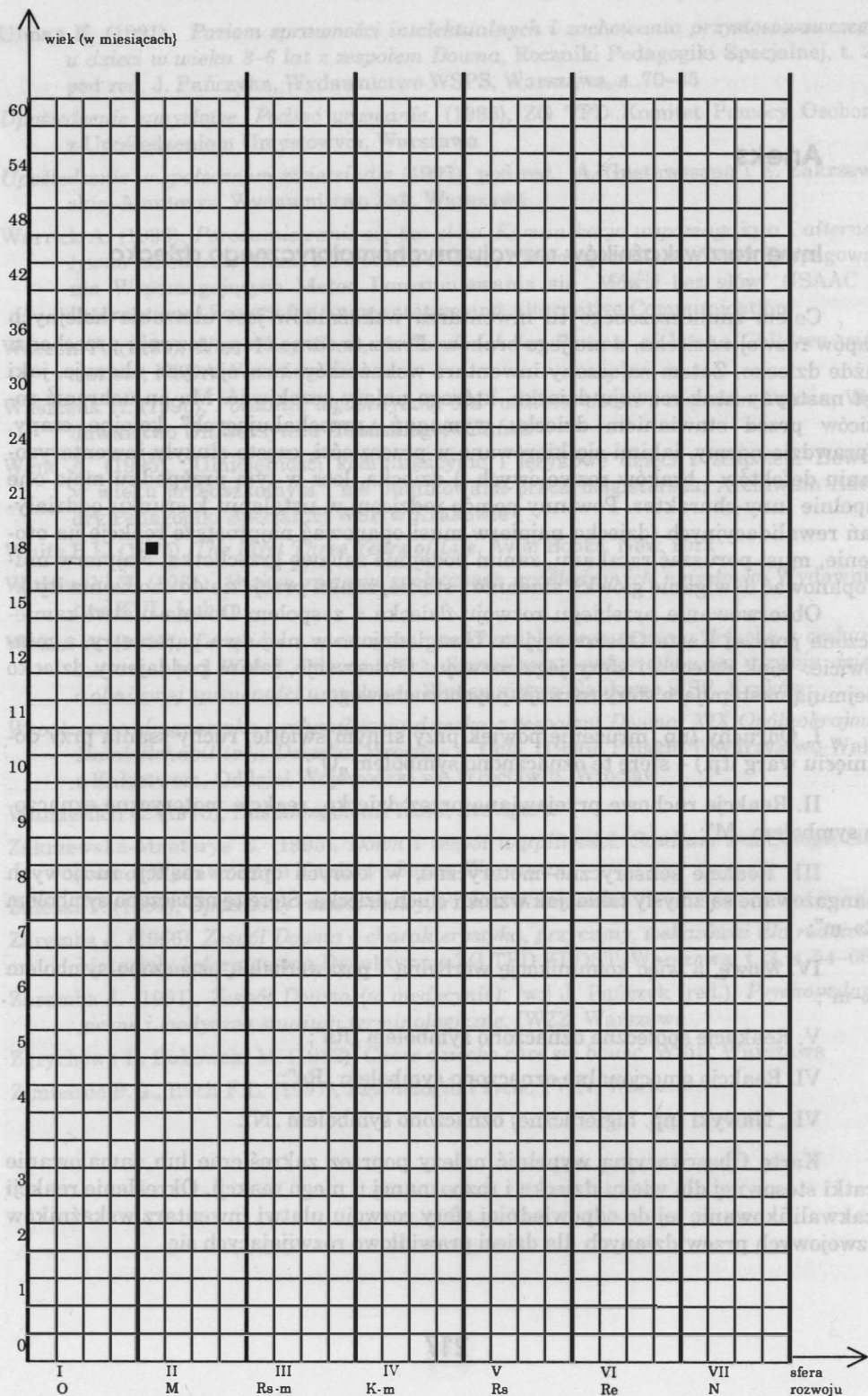
V. Reakcje społeczne oznaczono symbolem „Rs”;

VI. Reakcje emocjonalne oznaczono symbolem „Re”;

VII. Nawyki (np. higieniczne) oznaczono symbolem „N”.

Kartę Obserwacyjną wypełnić należy poprzez zakreślenie lub zamalowanie kratki stosownej dla wieku dziecka i rozpoznanej u niego reakcji. Określenie reakcji i zakwalifikowanie jej do odpowiedniej sfery rozwoju ułatwi inwentarz wskaźników rozwojowych przewidzianych dla dzieci prawidłowo rozwijających się.

Orientacyjny schemat rozwoju psychomotorycznego dziecka z zespołem Downa

U dziecka z zespołem Downa kończącego 18 miesiąc matka zauważyła reakcję: „próba siadania przy pomocy trzymania się palców matki”. Siadanie jest reakcją ruchową, stąd w Karcie zaznaczymy ją w sferze ruchowej oznaczonej symbolem „M” (sfera ta w Karcie zajmuje pozycję II od lewej strony). Jeśli jest to pierwsza reakcja tego rodzaju, wówczas zamalowujemy pierwszą kratkę leżącą na przecięciu kolumny II z wierszem 18.

U dziecka 10-miesięcznego zauważono inną reakcję: „na głos matki ożywia się radośnie i gaworzy”. Ślad tego wydarzenia odnotowujemy w Karcie w kolumnie IV, oznaczonej symbolem „K-m”, w wierszu 10. W tym przypadku należy oczekiwać, że w omawianej sferze rozwojowej wkrótce pojawi się „dialog bez słów”, a potem całe łańcuchy sylab.

Innym przykładem może być zauważona u dziecka w wieku 16 miesięcy reakcja emocjonalna: „nasilenie negatywnych, lękowych zachowań wobec osób nieznajomych”. W Karcie spostrzeżenie to odnotujemy w kolumnie VI, wierszu 16. Następnym więc krokiem rozwojowym w tej sferze będzie „przejawianie woli w działaniu” itp.

Porównanie kart kilkorga dzieci w tym samym wieku pozwoli zauważyć znaczne różnice indywidualne w prezentowanych reakcjach. U niektórych z nich mogą to być pojedyncze zakreslenia w poszczególnych sferach rozwoju. U innych zaś zakreslone ciągi reakcji psychoruchowych.

Tabela 15. Inwentarz wskaźników rozwojowych

Sfera rozwoju	Wiek rozwoju (w miesiącach)	Wskaźniki rozwojowe
1	2	3
O	1	Wzdrygnięcie i zmiana rytmu oddychania jako reakcja na silne bodźce dźwiękowe
O	1	Reakcje na silne bodźce wzrokowe
O	1	Kieruje wzrok na zmieniające się światła
O	1	Ruchy ssania przy dotknięciu warg
O	1	Zaciska palce przy dotknięciu dłoni
O	1	Porusza głową przy dotknięciu otworu nosowego
O	1	Porusza głową i tułowiem
O	1	Porusza bezładnie rączkami
O	1	Porusza bezładnie nóżkami
O	1	Podczas czuwania leży na plecach w pozycji asymetrycznej
O	1	Wykonuje chaotyczne ruchy rączkami i nóżkami
O	1	Przyjmuje postawę embrionalną
O	1	W pozycji na brzuszku płacze
O	1	Nogi podkurczone, ręce przywarte do tułowia
O	1	Zaciska rączki na położonym na nich palcu matki lub innej osoby

1	2	3
Rs-m	1	Słucha przez moment brzęczącej grzechotki
Re	1	Krzyczy i bywa niespokojne
O	1	Wydaje dźwięki gardłowe
Rs-m	1	Na chwilę zatrzymuje wzrok na twarzy matki
Rs-m	1	Przestaje krzyczeć przy łagodnym dotknięciu rącek przez matkę
Rs-m	1	Zmienia wyraz twarzy przy tuleniu i pieszczaniu go
Rs-m	1	Zmienia ułożenie twarzy na dotknięcie, sposób trzymania oraz barwę głosu matki
O	2	Zanika ułożenie embrionalne w pozycji na brzuszku
M	2	Unosi na chwilę głowę i ramiona w leżeniu na brzuszku
M	2	Utrzymuje główkę prosto przez kilka sekund
M	2	Energicznie porusza nóżkami
M	2	Włożoną do rączki zabawkę wypuszcza
Rs-m	2	Przez chwilę wsłuchuje się w dźwięki wydawane przez zabawki
Rs-m	2	Przez kilka sekund przysłuchuje się głosowi przemawiającej do niego matki
K-m	2	Wydaje ciche, krótkie, pojedyncze dźwięki zbliżone do „a-e”
Rs-m	2	Wodzi wzrokiem za poruszającą się osobą
Rs-m	3	Przygląda się swoim dłoniom
M	3	Bawi się palcami
Rs-m	3	Śledzi pokazywane mu zabawki
M	3	Odwraca głowę za znikającym przedmiotem
M	3	Nie reaguje na włożoną mu do rączki grzechotkę, którą bezwiednie potrząsa
Rs-m	3	Przygląda się częściom ubrania i pościeli, dotyka, ciągnie
Rs-m	3	Ożywia się na widok butelki z pokarmem
Rs	3	Przygląda się twarzy matki, uśmiechem odpowiada na jej uśmiech
K-m	3	Przedłużanie dźwięków – pierwsza wokalizacja
Re	3	Krzyk zróżnicowany, zależnie od przyczyny (jako sygnał różnych potrzeb)
Rs	3	Dopomina się o zainteresowanie się nim, sygnalizuje głód wrażeń i kontaktów
M	3	Położone na brzuszku wysoko unosi głowę opierając się na przedramionach, przy ugiętych nóżkach
M	3	W pozycji pionowej utrzymuje prosto głowę przez kilkanaście sekund
M	4	Utrzymuje głowę i ramiona przy podciąganiu do pozycji siedzącej
M	4	Trzymane pionowo, dobrze utrzymuje głowę
M	4	W pozycji na brzuszku głowę unosi wysoko, prostopadle do podłoża, przy wyprostowanych nogach
M	4	Podtrzymywane pod pachy opiera się lekko na nogach wyprostowanych w kolanach
Rs-m	4	Interesuje się przedmiotami znajdującymi się w odległości do 1 m, zwłaszcza zabawkami zawieszonymi nad łóżeczkiem
Rs-m	4	Potrąca zabawki, chwyta je, ogląda, dotyka
M	4	Wyciąga obie rączki po zabawkę. Ruchy te są niepewne, nieskoordynowane
Rs-m	4	Włożoną do rączki grzechotką potrząsa i spogląda na nią. Kiedy ją wypuści z rąk nie wykazuje nią zainteresowania
M	4	Obmacuje przedmioty, potrząsa nimi
Rs-m	4	Bawi się rączkami, palcami, śledzi ich ruchy
M	4	Chwyta pieluszkę, naciąga ją na twarz
Re	4	Nie chce oddać trzymanego w rączce przedmiotu
Re	4	Objawia radość z kontaktu z matką, manifestuje ją ożywieniem
Re	4	W czasie pieszczot z matką dziecko śmieje się głośno i radośnie
Re	4	Podejmuje z matką dialog dźwiękowy, wykorzystując różne dźwięki pojawiające się w gaworzeniu

1	2	3
Rs	4	Wołane po imieniu odwraca głowę w kierunku źródła głosu i reaguje radośnym ożywieniem całego ciała
Rs	4	Subtelnie różnicuje sygnały-apele przekazywane otoczeniu, a zwłaszcza matce
Re	5	Odczuwa nastroje matki i reaguje na nie. Na złość matki bądź ostry ton jej wypowiedzi reaguje płaczem. Na życzliwy i czuły ton wybucha śmiechem, okazuje radość, zadowolenie
Rs	5	Śledzi wzrokiem krążące się po pokoju osoby
Rs-m	5	Słucha łagodnej muzyki, śpiewanej przez matkę piosenki
K-m	5	Wzbogaca zasób wydawanych przeciągle, gardłowo dźwięków
Rs-m	5	Sięga spontanicznie po przedmioty znajdujące się w jego polu widzenia
M	5	Podnosi leżące w zasięgu jego rąk zabawki
Re	5	Jest ożywione, radosne przy chwytniu zawieszonych nad łóżeczkiem zabawek
Rs-m	5	Schwytanymi zabawkami manipuluje przy akompaniamencie śmiechu i radosnego gaworzenia
Rs-m	5	Wykazuje zainteresowanie swymi nogami, „pedałuje” nimi z ochotą, obmacuje, kopie
Rs-m	5	Przygląda się uważnie swemu odbiciu w lustrze, potem uśmiecha się
M	5	Podciągane za rączki przez chwilę siedzi
M	5	Leżąc na brzuszku próbuje opierać się na dłoniach, rozgląda się dookoła
M	5	W pozycji na plecach próbuje wykonać „mostek”, opierając głowę i nogi o podłoże z jednoczesnym uniesieniem brzuszka ku górze
M	5	Z leżenia na plecach próbuje obrócić się na bok, przy czym pomaga sobie w tym rączkami i nóżkami
M	6	Samodzielnie przewraca się z pleców na brzuszki i z brzuszka na plecy
M	6	Posadzone siedzi przez dłuższą chwilę trzymając się rączkami boków wózka lub poręczy łóżeczka
M	6	Porusza obręczą barkową, skręca głowę w prawo i w lewo, manewruje całym tułowiem (wzmacnia mięśnie szyi, barków, ramion i tułowia)
M	6	Podtrzymywane pod pachy podpira się mocno nóżkami, utrzymując częściowo ciężar ciała. Nóżki jego są wyprostowane w kolanach i stawach biodrowych
M	6	Leżąc na plecach chwyta rączkami stopy i bawi się ich palcami
Rs	6	Spontanicznie gaworzy na widok osoby zbliżającej się, dążąc do kontaktu społecznego
Rs-m	6	Chętnie chwyta podawane mu przedmioty, ogląda je, a potem wkłada do buzi
M	6	Potrafi jednocześnie utrzymać dwie zabawki, po jednej w każdej ręczce
Re	6	Reaguje sprzeciwem na próbę zabrania mu zabawki
K-m	6	Niestrudzenie artykułuje dźwięki, powtarza je i utrwała podczas gaworzenia (daje się rozpoznać: grulm)
M	6	Cały aparat mowny dzięki podejmowanym zabawom (wargami, językiem, aparatem głosowym) doskonali swą sprawność ruchową
N	6	Na widok jedzenia samo otwiera buzię
K-m	6	Śpiewnie gaworzy przed snem
Rs	6	Koncentruje się na osobach
Rs-m	6	Odróżnia twarz matki i twarze najbliższych od twarzy osób nieznajomych, którym przygląda się ciekawie, ale z rezerwą. Przejawia reakcje orientacyjne lub wyraźnie lękowe
Rs	6	Na widok rodziców żywo i radośnie reaguje, wyciąga rączki oczekując wzięcia na ręce, przytulania, pieczyoty
Re	6	W kontaktach z rodzicami demonstruje swą radość uśmiechem, ufnością, naśladowaniem ich ruchów np. zbliżanie czoła do czoła, kiwanie głową itp.

1	2	3
M	7	Pelza w kółko i do tyłu (w łóżeczku lub w kojcu)
M	7	Podtrzymywane pod pachy podryguje w miejscu z uginaniem nóg
M	7	Chętnie siada przy lekkim podciągnięciu za rączki
M	7	Potrafi przez kilka sekund siedzieć samodzielnie bez podtrzymywania. Chwieje się przy tym jednak i podpira rączkami o podłoże
M	7	Podtrzymane za ramiona podejmuje próby stania, a nawet stoi pewnie
Rs-m	7	Leżąc na plecach podnosi nóżkę, ciągnie stopkę w kierunku ust, a przy okazji ogląda i baw się nią, porusza palcami stóp, wkłada palce nóg do buzi
Rs-m	7	Chwytą przedmioty będące w zasięgu ręki balansując całym swym ciałem
M	7	Przekłada zabawkę z rączki do rączki
Rs-m	7	Stuka zabawką o krawędź łóżeczka lub kojca (o stół) mrużąc oczy
Rs-m	7	Umie chwycić drobny, mały przedmiot, np. gryzaczek, na którym zatrzymuje wzrok, a potem zgarnia go całą dłoń
K-m	7	Zwraca uwagę na modulację głosu osoby mówiącej do niego
K-m	7	Reaguje na dynamikę głosu, ton (łagodne przemawianie, podniesiony głos, krzyk)
K-m	7	Nie różnicuje znaczenia poszczególnych słów. Słowa są jedynie bodźcami dźwiękowymi, na które dziecko jest wrażliwe
K-m	7	Gaworzy z przyjemnością, bawi się swym głosem
K-m	7	Gaworzenie daje mu nową możliwość ekspresji dźwiękowej. W produkcjach fonicznych daje się wyróżnić pierwsze sylaby: na, ta, pa, to, bo, la
K-m	7	Naśladuje wydawane przez siebie dźwięki oraz stara się naśladować dźwięki wydawane przez matkę
K-m	7	Na głos matki ożywia się i radośnie gaworzy
K-m	7	Podejmuje dźwiękowy dialog z matką, „dialog bez słów”
N	7	Zjada papkowaty pokarm podawany łyżeczką
K-m	8	Gaworząc wymawia całe łańcuchy sylab, np. ma-ma-ma-ma, tia-tia-tia-tia, ba-ba-ba-ba
K-m	8	Wsluchuje się w wydawane przez siebie dźwięki, naśladuje je
K-m	8	Kojarzy ruchy narządów artykulacyjnych z wrażeniami słuchowymi, stąd modulowanie wydawanych dźwięków poprzez ruchy języka i warg
Rs-m	8	Wpatruje się uważnie w twarz mówiącej osoby
Rs-m	8	Śmieje się widząc w lustrze siebie lub matkę. Wyciąga rączkę, aby dotknąć dziecko oglądane w odbiciu lustrzanym
Rs-m	8	Interesuje się przedmiotami znajdującymi się w polu widzenia: ogląda, dotyka, bierze do buzi, rzuca na ziemię i słucha odgłosu ich upadania. Czynność tę powtórza
Rs-m	8	Bawi się z osobami podającymi mu rzucone na ziemię przedmioty
Rs-m	8	Zachęczone do takiej zabawy kontynuuje ją ochoczo
Rs-m	8	Poszukuje schowanej na jego oczach zabawki
Rs-m	8	Aktywnie uczestniczy w zabawie w chowanego przykrywając twarz pieluszką
Re	8	Reaguje wyraźnie na osoby bliskie: matkę lub ojca
Re	8	Występuje nasilenie negatywnych, lękowych zachowań wobec osób nieznanym – „lęk ósmego miesiąca”
M	8	Siada samodzielnie lub lekko trzymane za rączki
M	8	Manipuluje przedmiotami: obraca, rzuca, ogląda, stuka (stabilizuje się dominacja czynnościowa prawej rączki)

1	2	3
M	8	Chwyta przedmioty przy pomocy „chwytu nożycowego” – kciuk przeciwstawia pozostałym palcom
Rs-m	8	Utrzymuje w rączkach po jednym przedmiocie; postukuje nimi o siebie lub o krawędź łóżeczka, kojca, podłogę itp.
Rs-m	9	Dostrzega oddaloną zabawkę. Umie ją zbliżyć do siebie przez pociągnięcie za sznureczek przywiązany do niej
Rs-m	9	Podaną lub podniesioną przez siebie grzechotką potrząsa coraz dynamiczniej, by zwiększyć głośność wydawanych przez nią dźwięków
Rs-m	9	Drobne przedmioty chwyta „chwytym pęsetowym” (kciukiem i palcem wskazującym)
M	9	Raczkuje opierając się na rękach i kolanach
M	9	Samo stoi trzymając się barierki kojca lub krawędzi łóżeczka
M	9	Samo siedzi bez podpierania i manipuluje zabawkami, rozgląda się dookoła
M	9	Trzymane pod pachy wykonuje ruchy chodzenia tzw. krocзки
M	9	Ściąga czapkę z głowy, bawi się nią – macha lub wyrzuca
K-m	9	Często i dużo gaworzy domagając się natarczywie od rodziców zwracania na siebie uwagi i zajęcia się nim
K-m	9	„Wypowiada” pierwsze słowa dwusylabowe: „mama”, „tata”, „dada”. Jest to efekt ćwiczeń usprawniających aparat mowny
K-m	9	Zaczyna kojarzyć nazwy z osobami, przedmiotami lub czynnościami
K-m	9	Pojawiają się formy zachowań świadczące o rozumieniu
Rs-m	9	Rozpoznaje stany emocjonalne osób najbliższych i żywo reaguje, np. na płacz – płaczem, na uśmiech – uśmiechem
Rs-m	9	Potrafi naśladować mimikę twarzy osoby obserwowanej, np. wystawia język, mruży oczy itp.
Rs-m	9	Potrafi naśladować proste ruchy ciała, np. kręcenie głową – co oznacza „nie wolno”, proste czynności, np. pożegnania – „pa – pa”, „kosi-kosi”, „tu sroczka kaszkę warzyła”
Re	9	Przejawia swą wolę w działaniu, np. chce coś otrzymać lub zaprzecza ruchem głowy, neguje odpychaniem kogoś lub czegoś, domaga się zabawki itp.
Rs-m	9	Przejawia zaciekawienie np. wahadłowo poruszającą się zabawką typu „wańka-wstańka” itp.
Re	9	Przejawia radość z osiągnięcia lub niezadowolenie z powodu jakiejś przeszkody
Re	9	Obserwuje się u niego stany ambiwalentne, od głośnego, radosnego śmiechu przechodzi do żalosego płaczu, wrzasku
Re	9	Przejawia zróżnicowane reakcje emocjonalne w stosunku do osób z najbliższego otoczenia i obcych, nieznanymi (na widok matki jest ożywione, radosne – na widok osób nieznanymi staje się poważne, onieśmielone, płacze, krzyczy, odwraca i zamyka oczy, odwraca głowę, ucieka itp.)
Re	9	Przejawia wrażliwość na zachowanie osób znanych i obcych
K-m	10	Reaguje nie tylko na głos matki, lecz również na treść wypowiedzianych przez nią słów (nie ruszaj, nie wolno, chodź do mnie itp.)
K-m	10	Rozumie i kojarzy słowo z gestem np. „daj” w połączeniu z wyciągnięciem ręki, „papu” w powiązaniu z przygotowaniami do karmienia itp.
Rs-m	10	Reaguje na zakazy np. „nie ruszaj”, „nie wolno” lecz zakazu nie przestrzega
Rs-m	10	Cofa rączkę wyciągniętą do gorącej szklanki, kubeczka itp.
Re	10	Reaguje gniewem na zabranie zabawki
Re	10	Dziwi się zniknięciu schowanej na jego oczach zabawki, np. przykrytej pieluszką; natychmiast czyni próby jej odszukania

1	2	3
M	10	Bawi się w pozycji siedzącej
M	10	Stapa bokiem wokół łóżeczka lub kojca trzymając się krawędzi (poręczy)
Rs-m	10	Przyciąga do siebie zabawkę za sznurek lub drążek bądź odpycha ją od siebie
Rs-m	10	Chętnie otwiera szufladki, szuflady – jeśli ma do nich dostęp. Wyrzuca z nich całą zawartość
Rs-m	10	Wkłada palce do rozmaitych otworów, napotykaných wokół siebie
N	10	Pije z kubeczka lub szklanki podtrzymywanej przez dorosłego
M	10	Sprawnie przemieszcza się raczkując po pokoju
Rs-m	10	Bada napotkane na swej drodze przedmioty, zabawki, produkty spożywcze (bawi się rozsypanym cukrem, kaszą, mąką, miesza je, „rozmiata” raczkami)
M	10	Samodzielnie wstaje chwytając się podpory, np. nogi krzesła, stołu, łóżeczka itp.
M	10	Stojąc przy barierce łóżeczka, kojca trzyma się i jednocześnie podnosi nóżkę do góry, a potem stawia ją na podłożu
M	10	Staje w wózku lub łóżeczku i trzymając się raczkami barierki podryguje, doprowadzając do kołysania się wózka, rozchwiania go lub rozkołysania siatki łóżeczka unoszącej materac w górę i dół
M	10	Podtrzymane pod pachy koniecznie chce chodzić, przebierając niecierpliwie nóżkami
M	10	Doskonali formy ruchów lokomocyjno-chwytnych
M	11	Szybko, zgrabnie przemieszcza się raczkując po łóżeczku, kojcu lub po podłodze
Rs-m	11	Schylając się podnosi zabawki, trzyma się przy tym jedną rączką poręczy lub ręki osoby dorosłej
Re	11	Przejawia wyraźne reakcje zadowolenia z każdej udanej próby lokomocyjnej
M	11	Czyni próby przysiadów przy pomocy dorosłego
M	11	Chodzi po pokoju podtrzymywane za obie rączki lub pchając przed sobą wózek (balkonik do usprawniania chodzenia)
M	11	W pozycji siedzącej wykonuje ruchy wokół własnej osi ciała, rozgląda się
Rs-m	11	Poznaje przedmioty przez oglądanie, obmacywanie, potrząsanie nimi, obracanie ich; wkłada, wyjmuję, wysypuje, rzuca nimi podczas zabawy
Rs-m	11	Efekt wykonanej czynności jest przez nie mało spostrzegany, np. mozoli się dość długo, by wyciągnąć kolek, a kiedy wyciągnie, przestaje się nim interesować
Rs-m	11	Zaczyna różnicować czynności manipulacyjne w zależności od zabawki
M	11	Wysadzane w porę załatwia się do nocnika (czasem szuka nocniczka po fakcie)
K-m	11	Zapamiętuje nazwy przedmiotów, poznaje ich cechy. Na polecenie umie pokazać paluszkami znaną osobę (np. pokazać, gdzie jest tata) lub jakiś przedmiot
K-m	11	Korzysta z doświadczeń własnych, umie pokazać, „jakie jest duże” – unosi rączki do góry, a czasem nawet staje na palcach, pokaże, „ile ma kłopotów”, podaje rączkę na powitanie, żegna osobę odchodzącą „pa-pa-pa-pa” itp.
K-m	11	Naśladuje odgłosy, np. kaszel, cmokanie, szczekanie psa, miauczenie kota, pianie koguta, gdakanie kury itp.
K-m	11	Świadomie wypowiada słowa „mama”, „tata” kojarząc je z osobą
M	11	Stoi samo, bez trzymania się
Re	11	Przejawia onieśmienie wobec osób nieznanym, a jest wesołe i swobodne w kontaktach z najbliższymi
K-m	12	Wymawia ze zrozumieniem pierwsze słowa oprócz „mama”, „tata” np. „daj”, „nie”. Oponując, przecząc potrząsa głową, wyciąga rączki, gdy czegoś się domaga

1	2	3
K-m	12	Uważnie słucha, co się do niego mówi
K-m	12	Czyni próby powtarzania wyrazów za dorosłymi, kojarzy wyrazy dźwiękonaśladowcze z przedmiotami lub zwierzętami, np. hau-hau, mu-mu-mu, pi-pi-bi-bi, tik-tak itp.
K-m	12	Chętnie pokazuje lub podaje żądane przedmioty, które są mu dobrze znane i atrakcyjne
Re	12	Za wykonane czynności oczekuje nagrody – pocałunku, przytulenia, uśmiechu matki itp.
K-m	12	Wykonuje polecenia, rozumie je, np. pokaż, gdzie jest mama, daj lalę, zrób: sroczka kaszkę warzyła, otwórz buzię ...am, pokaż ząbki, chodź, nie ruszaj itp.
K-m	12	Uczestniczy w dialogu z matką, wyraża swe potrzeby i emocje
Re	12	Doskonale rozpoznaje emocje otoczenia: radość, niezadowolenie, smutek itp.
Re	12	Darzy uczuciem matkę: łączy się do niej, tuli się, wyciąga rączki, obejmuje za szyję, przygląda się jej, całuje
Re	12	W stosunku do obcych zachowuje dystans
Rs-m	12	Zaczyna różnicować osoby obce; aprobuje jedne, wyraża brak ufności wobec innych
Rs	12	Przejawia zainteresowanie rówieśnikami, śmieje się do nich, wyciąga rączkę z zabawką. Kontakty te są jednak przelotne, krótkotrwałe – kończą się wzajemną zaczepką, agresją
M	12	Ciągle aktywne ruchowo, coś zbiera, bada, przemieszcza się
Re	12	Złości się, cieszy, radosny uśmiech przeplata się z żalonym płaczem
Rs-m	12	Na muzykę reaguje balansem ciała, słucha, klaszcze, unosi rączki do góry, zaciskając i otwierając dłonie
Rs	12	Odczytuje potrzeby otoczenia – wie, co należy robić, by wywołać uśmiech na twarzy matki, by tato je podziwiał
N	12	Aktywnie uczestniczy w ubieraniu i rozbieraniu, jedzeniu, czynnościach toaletowych, korzysta z nocniczka, zna miejsce jego przechowywania (czasem trafiają się niespodzianki, które piętnuje)
N	12	Zaczyna posługiwać się przedmiotami codziennego użytku, wkłada łyżeczkę do ust, czesze włosy, czasem nawet nie tą stroną grzebienia, którą należy, wyciera rączki
Rs-m	12	Używa zabawek zgodnie z ich przeznaczeniem; wkłada zabawki mniejsze do większych, wyjmując, naciska, by zabawka wydała dźwięk, potrząsa np. grzechotką, ustawia wieżę, by po chwili ją zburzyć przy kaskadzie śmiechu, chętnie drze i gniecie papier, obserwuje efekt swego działania
Re	12	Reakcje emocjonalne przenosi na zabawki, np. uderza misia, lalkę
M	12	Zaczyna samodzielnie chodzić przy sprzętach utrzymując pionową pozycję ciała
M	12	Wstaje bez pomocy dorosłych, nie trzyma się żadnej podpory, ale czuje się jeszcze niepewnie
Rs-m	12	Schylając się po zabawkę wie, którą ma podnieść, przytrzymuje się rączką barierki łóżeczka, kojca lub mebla
M	12	Umie chodzić po pokoju bez pomocy dorosłego. Jeszcze trzyma się mebli lub wykorzystuje wózek pchany przed sobą, ale czyni też próby samodzielnego chodzenia
M	12	Próby samodzielnego chodzenia na szeroko rozstawionych nogach – „chód marynarski” – pojawiają się coraz częściej. Robi je tym pewniej i chętniej, jeśli chronią je przed upadkiem opiekuńcze ramiona matki lub ojca

1	2	3
Re	12	Powtarza czynności, które wywołują zadowolenie u osób najbliższych, sprawdza reakcje patrząc na dorosłych, szczególnie na matkę, u której szuka akceptacji swego czynu
M	15	Chodzi samodzielnie, czasem przewraca się, podnosi, staje i ponawia próby
M	15	Popycha przed sobą zabawki lub swój wózek, w którym nie chce siedzieć. Coraz częściej stara się z niego wydostać
Rs	15	Rozumie i wykonuje bardziej złożone polecenia, np. przynieś lalę mamie, daj mi misia, zanieś tacie gazetę itp.
K-m	15	Zwiększa swój zasób słów dźwiękonaśladowczych: hau-hau, pi-pi-pi, miau-miau, ko-ko, gul-gul itp.
M	13 - 15	Chodzi samodzielnie z szeroko rozstawionymi nogami i rączkami
M	13 - 15	Schyli się, przykucnie podczas chodzenia, aby podnieść atrakcyjną zabawkę
K-m	13 - 15	Potrafi pokazać przedmiot, o jaki nam chodzi, a nawet pewne jego szczegóły, np. pokaż, gdzie lala ma oko, gdzie piesek ma ucho, a miś łapkę itp.
Rs-m	13 - 15	Spostrzega różne przedmioty wokół siebie, gromadzi je w jednym miejscu, np. w kartonie pod stołem, w pudełku itp. Chętnie rozrzuca ułożone wcześniej zabawki. Rzucając zabawkę zamyka oczy
Rs-m	13 - 15	Podejmuje próby ułożenia wieży z klocków. Obserwuje swoje dzieło, poprawia, przekłada klocki
N	13 - 15	Prosi o jedzenie lub picie. Sygnalizuje swą potrzebę fizjologiczną, choć czasem po fakcie
N	13 - 15	Pije z kubeczka trzymając go w obu rączkach. Czasem obywa się bez pomocy dorosłych
Rs-m	13 - 15	Po zaspokojeniu pragnienia kubeczek służy do zabawy; stuka nim, dzwoni ząbkami o jego brzeg, wkłada drobniejsze, mieszczące się w nim przedmioty
M	13 - 15	Podejmuje próby pokonania przeszkód, wdrapuje się na fotele, kanapę
Re	13 - 15	Osiągnięty cel zabawy obwieszcza radością, głośnym śmiechem, klaskaniem w rączki itp.
M	13 - 15	Ostrożnie pokonuje przeszkody typu schody, trzymając się ręki dorosłego. Wchodzi na górę stopień po stopniu, dostawnym krokiem
M	13 - 15	Wchodzi po schodach na czworakach, bez pomocy dorosłych
M	16 - 18	Chodzi i biega na sztywnych jeszcze nóżkach. Zawołane, odwraca się całym ciałem
M	16 - 18	Coraz zgrabniej, pewniej pokonuje przeszkody, wspina się na krzesło, tapczan, fotel, kolana mamy lub taty
M	16 - 18	Odkrywa, że doskonałą zabawką jest noga dorosłych, a świetną zabawą huśtanie się na niej. Siada na nodze i „błagalnym” wzrokiem prosi o huśtanie
Re	16 - 18	Podrzucane na nodze dorosłego głośno, radośnie się śmieje, podryguje, prosząc o jeszcze
Rs-m	16 - 18	Ciągnie za sobą na sznurku zabawki (kurę, kaczo, pieska na kółkach, wózek z klockami)
Rs-m	16 - 18	Przewozi i przenosi klocki z miejsca na miejsce, wkłada je do wózka, to znów wysypuje, stuka nimi, rzuca
Re	16 - 18	Tuli do siebie misia, lalkę lub inną zabawkę
Rs-m	16 - 18	Jest bardzo aktywne ruchowo, zmienia miejsce, wszystkim się interesuje, dotyka, ściąga, bierze do buzi
Rs	16 - 18	Widząc dzieci, chętnie wychodzi z wózka, szuka kontaktu z nimi
M	16 - 18	Po nierównym terenie porusza się ostrożnie

1	2	3
M	16 – 18	Wzięte za rączkę chętnie pokonuje przeszkody, np. dołek, kamień, kałużę – uwieszając się ręki dorosłego, podwija pod siebie nóżki, bądź odbija się od podłoża
Rs-m	16 – 18	Chętnie dosiada konia na biegunach, chociaż początkowo wykazuje ostrożność, a nawet lęk
M	16 – 18	Ruchy swego ciała dostosowuje do ruchów rozbujanego konia (poddaje swe ciało ku przodowi i odchyła w tył)
Rs-m	16 – 18	Szuka nowych obiektów poznania, otwiera szafy, szuflady, wyrzuca z nich wszystko
Rs-m	16 – 18	Penetruje schowki, torebki, siatki z zakupami, a nawet kieszenie ubrań rodziców lub przygodnych gości, psoci
Rs-m	16 – 18	Manipuluje przedmiotami, najchętniej kluczykami; usiłuje je wyciągać z zamków, choć nie zawsze mu się to udaje
Rs-m	16 – 18	Chętnie bawi się wszelkiego rodzaju galkami, pokrętkami od radia czy telewizora, wciska guziczki lub klawisze przeróżnych domowych urządzeń
Rs-m	16 – 18	Czynności swe wykonuje z ogromną wytrwałością i uporem zapewniającym osiągnięcie celu
Re	16 – 18	Pobudzone atrakcyjną zabawą lub zabawą chce realizować zamierzony cel, trudno je odwieść od zabawy
K-m	16 – 18	W protestach pojawiają się zachowania manifestujące wolę „ja chcę”, „ja nie chcę”, „nie”
Rs-m	16 – 18	Zdobywa doświadczenia w orientacji przestrzennej, zna rozkład mieszkania, ustawienie mebli, orientuje się, co może wyjść np. z szuflady, którą otwiera i zamyka
Rs-m	16 – 18	Obserwując dorosłego, potrafi naśladować wykonywane przez niego czynności. Powtarza je wielokrotnie, utrwalając umiejętności ruchowe
K-m	16 – 18	Wypowiada kilka słów, w tym wyrazy dźwiękonaśladowcze, np. hau-hau, miau-miau, mu-mu, tik-tak itp. Rozumie ich znacznie więcej
K-m	16 – 18	Wyraża żądanie gestem lub zwrotem „daj to”, „nie to”
Re	16 – 18	Kaprysi i popłakuje, gdy mu się coś nie podoba
N	16 – 18	Samo pije z kubeczka. Próbuje posługiwać się łyżką przy jedzeniu
N	16 – 18	Sygnalizuje swoje potrzeby fizjologiczne, woła o pomoc (prosi o nocniczek lub przynosi go samo)
M	19 – 21	Rzuca piłkę na życzenie, podaje przedmiot, o jaki prosimy (proszę daj misia)
M	19 – 21	Kopie piłkę po zachęceniu go do tego
Re	19 – 21	Cieszy się, jeśli udało mu się wykonać jakąś czynność, np. kopnięcie piłki
Rs-m	19 – 21	W zabawie dostrzegane są czynności naśladowcze, np. wycieranie kurzu, zapalanie silnika samochodu itp.
Rs-m	19 – 21	Krystalizują się zabawy manipulacyjne, np. nawlekanie dużych koralii, łączenie piłek, nakładanie obręczy, kółek na kolek piramidy, wkładanie brył geometrycznych do walca
Rs-m	19 – 21	Wkładanie pudełek jedno w drugie, składanie i rozkładanie drewnianych jasek, bab, przelewanie wody z naczynia do naczynia
Rs-m	19 – 21	Szereguje klocki, układa pociąg, buduje wieżę, układa szlaczki z klocków
Rs-m	19 – 21	Podejmuje próby usypiania kopczyka, usypiania lalki, wozi lalkę, a nawet ją karmi
Rs	19 – 21	Jeśli chce coś otrzymać lub zobaczyć, prowadzi dorosłego za rękę, by ten pomógł mu w osiągnięciu celu
K-m	19 – 21	Powtarza opanowane słowa w sytuacji zabawy

1	2	3
K-m	19-21	Potrafi powtórzyć za dorosłym dwa, trzy słowa na życzenie lub czasem dla zabawy
Re	19-21	Złości się i krzyczy, gdy nie potrafi słowami wyrazić swojego życzenia
Re	19-21	Nie pozwala sobie wyrwać ani odbierać zabawki. Bywa agresywnie w stosunku do osób, które mu chcą coś odebrać (najczęściej wobec rówieśników)
N	19-21	Sprawnie posługuje się kubkiem i łyżką
N	19-21	Zaczyna jeść samodzielnie łyżką, część posiłku samo zjada
N	19-21	Głośno sygnalizuje swą potrzebę fizjologiczną, z jednoczesnym przygotowaniem się do jej zaspokojenia (przynosi nocniczek, opuszcza majteczki, rajstopy lub spodnie)
Rs-m	19-21	Odtwarza czynności podejmowane przez matkę, np. zmiatania, odkurzania, nakrywania do stołu itp.
Rs-m	19-21	Wykorzystuje w zabawach swe zdobyte wcześniej doświadczenia, np. przy dobraniu się do torebki mamy wyciąga puderniczkę, kredkę i robi makijaż, pali papierosa na niby, „liczy” pieniądze itp. Często naśladuje zachowania i czynności negatywnie oceniane nawet u dorosłych
N	19-21	Chętnie myje ręczki używając mydła, wyciera noskę najczęściej wtedy, kiedy nie jest mu to potrzebne
N	19-21	Doskonali czynności samoobsługowe przy toalecie codziennej – pomaga w ubieraniu oraz rozbieraniu; samo zdejmuje koszulkę, rajstopy, spodnie na gumce, wkłada czapkę itp.
N	19-21	Podejmuje próbę złożenia swojej garderoby na krzeselku przy łóżeczku
N	19-21	Samo próbuje wejść do łóżeczka i nakryć się kołderką
K-m	19-21	Wraz z doświadczeniami opanowuje mowę (nazywa przedmioty, znane czynności). Samo prowadzi z sobą ćwiczebne „dialogi” naśladując melodię, barwę głosu i rytm wymowy rodziców czy osób bliskich
K-m	19-21	Znacznie poszerza zakres rozumienia, co wyraża się w chętnym wykonywaniu różnych, prostych poleceń. Coraz lepiej kojarzy czynność z przedmiotem (np. zobaczy grzebień, to zaczyna się nim czesać itp.)
K-m	19-21	Przedmioty kojarzy z nazwą i sytuacją, w jakiej wystąpiły
K-m	22-24	Następuje wyraźny postęp w zakresie mowy. Orientuje się, że podobne przedmioty mogą się tak samo nazywać (np. piesek – hau-hau może być piszczącą zabawką gumową, pluszowym pieskiem o sympatycznym pyszczku, ale też ogromnym psem poznany na spacerze i pieskiem z książeczki, którego pokazywała mama lub tato itp.)
K-m	22-24	Rozumie polecenia, identyfikuje części swojego ciała
K-m	22-24	Potrafi na ilustracjach książkowych rozpoznawać znane przedmioty, zwierzęta, osoby
K-m	22-24	W swych wypowiedziach stosuje swoiste nazwy i określenia
K-m	22-24	Potrafi słownie wyrazić swoje życzenia, używając własnych uproszczeń słów, gestów i mimiki
K-m	22-24	Pojawiają się łączenia dwóch wyrazów, jako próby budowania zdań, np. „mama oć” – gdy przywołuje matkę do siebie lub „dzidzia ne”, gdy protestuje przeciw komuś lub czemuś
K-m	22-24	Pojawiają się eholalie dziecięce w komunikacji werbalnej (dziecko jak echo powtarza części wyrazu, pojedyncze wyrazy, pytania, końcowe części wypowiedzi itp.)

1	2	3
Rs-m	22 – 24	Przejawia się myślenie obrazowo-ruchowe, tzn. związane z konkretną sytuacją, w jakiej znajduje się dziecko, z ruchem wykonywanym w związku z sytuacją, np. kołysanie lalki itp.
Rs-m	22 – 24	Rozwiązuje pierwsze problemy praktyczne, podejmuje zespoły czynności prowadzących do zamierzonego celu
Re	22 – 24	Okazuje uczucie swoim najbliższym, potrafi to uzewnętrznić. Boi się obcych. Umie nudzić się, cieszyć i złościć
Re	22 – 24	Cechuje je labilność uczuć i nastrojów – od śmiechu łatwo przechodzi do płaczu. W zależności od środowiska, stanu zdrowia, stopnia realizacji potrzeb jest na ogół wesoły, w dobrym nastroju
Rs	22 – 24	Zaczyna obrażać się na otoczenie i demonstruje to swym zachowaniem
Re	22 – 24	Pojawiają się pierwsze zwiastuny ambicji, np. gdy czegoś nie otrzyma, to nie płacze, ale dąsa się i odchodzi na bok
M	22 – 24	Pewnie chodzi i biega
M	22 – 24	Wchodzi na schody trzymając się poręczy, dostawiając nóżkę do nóżki (krok dostawny)
K-m	22 – 24	Mówi prostymi zdaniami
Rs-m	22 – 24	Chętnie sięga po ołówek lub kredkę i ochotczy bazgrze na papierze, ścianie, na drzwiach
Re	22 – 24	Domaga się zauważania siebie, pieśczęci i czułości – pocałunku, przytulenia, uśmiechu
Rs	22 – 24	Wie, co do kogo należy. Strzeże swojego „to moje”, rozpoznaje swoje rzeczy, zabawki
Rs	22 – 24	Chętnie spieszy z pomocą dorosłym, pomaga w wykonywaniu różnych czynności
Rs	22 – 24	Nie garnie się do wspólnych zabaw z rówieśnikami, nie umie współdziałać w zabawie
N	22 – 24	Je i pije z pomocą dorosłych, choć wykazuje dużo samodzielności. Gryzie i żuje pokarmy
N	22 – 24	Wykazuje postęp w zakresie samoobsługi, pomaga w ubieraniu, podciąga skarpetki lub rajstopy, wkłada ręce w rękawy
M	25 – 30	Chodzi i biega sprawnie, pewnie
M	25 – 30	Chodzi po schodach, stawiając nóżki na przemian
Rs-m	25 – 30	Z klocków konstruuje budowle i nazywa je
K-m	25 – 30	Mówi zdaniami złożonymi z kilku wyrazów
Rs	25 – 30	Jest wrażliwe na ton wypowiedzi matki, ojca i innych bliskich osób
Rs	25 – 30	Stara się współdziałać z rodzicami, np. przy codziennej toalecie, czynnościach gospodarskich itp.
Rs	25 – 30	Domaga się pochwał, pieśczęci; jest wrażliwe na sposób wyrażania pochwały lub nagany, wstydi się lub śmieje radośnie
Rs	25 – 30	Wyraża wolę samodzielności, wszystko chce robić samo – „ja sam”, „ja sama”, „ja chcę”, „ja nie chcę”, „ja lubię” itp.
Rs	25 – 30	Wyrwa dzieciom zabawki, którymi chce się bawić, złości się, gdy się mu to nie uda
N	25 – 30	Rozpoznaje swoje mieszkanie, bezbłędnie wchodzi do pomieszczeń. Będąc u kogoś wie, że to nie jest jego mieszkanie. Czasem domaga się powrotu do domu
Rs	25 – 30	Nie umie jeszcze współdziałać w zabawie. Kontakty z rówieśnikami często kończą się płaczem, poturbowaniem partnera, bójkami

1	2	3
K-m	25 – 30	Relacjonuje, co widziało, gdzie było (rozwija się mowa sytuacyjna)
Rs	25 – 30	Zaczyna różnicować płeć dzieci na podstawie imienia, fryzury lub ubioru
N	25 – 30	Pije z kubeczka lub szklanki, samodzielnie zjada posiłek łyżką
N	25 – 30	Sygnalizuje swoje potrzeby fizjologiczne i samodzielnie podejmuje próby ich zaspokajania
Rs	25 – 30	Kontakty z rówieśnikami mają charakter przedmiotowy (wkłada dziecku palec do oka, które chętnie by pooglądało, do buzi – usiłuje skoncentrować wzrok na ruszającym się języku itp.)
Rs	25 – 30	Umie rozpoznać nastrój matki, ojca i do niego dostosować swe zachowanie
N	25 – 30	Woła jeść i pić, jeśli odczuwa taką potrzebę
Rs	25 – 30	Szuka kontaktów z dorosłymi. Lubi przebywać w ich towarzystwie
Rs-m	31 – 36	Obserwuje się onieśmienie dziecka połączone z ciekawością wobec nieznanym
M	31 – 36	Jest coraz bardziej zwinne, szybkie, nie przewraca się, potrafi się kręcić wokół własnej osi, stanąć na jednej nodze, utrzymać równowagę i statykę ciała
M	31 – 36	Potrafi zjeżdżać na zjeżdżalni, zbiegać po pochylni dla wózków, huśtać się na huśtawce
M	31 – 36	Sprawnie wspina się na drabinki, przepłotnie, zjeżdżalnie, zjeżdża na sankach. Potrafi pokonywać przeszkody terenowe: rowy, dolki, nierówności, klody drzew itp.
M	31 – 36	Potrafi jeździć na trójkołowym rowerku, hulajnodze, doskonale pedałuje
M	31 – 36	Umie chodzić i biegać na paluszkach wymachując rączkami. Uaktywnia się w zabawach ze śpiewem, np. „Lata ptaszek”, „Nitko, nitko”
M	31 – 36	Na spacerze nudzi się, wybiega naprzód, przykuca, marudzi, prosi, by je wziąć na ręce. Czynności monotonne męczą je i nużą
Re	31 – 36	Jest bardzo ruchliwe – ciągle w ruchu zmiennym, wówczas nie jest nigdy zmęczone
Rs	31 – 36	Popisuje się chętnie swoimi „sztuczkami” ruchowymi, np. gimnastykuje się, skacze na jednej nodze itp.
Rs-m	31 – 36	Eksperymentuje przy użyciu przedmiotów. Wzrasta precyzja ruchów i koordynacja wzrokowo-ruchowa
M	31 – 36	Ruchy stają się płynne, szybkie, harmonijne, zautomatyzowane
M	31 – 36	Ustala się dominacja stronna ciała
M	31 – 36	Wzrasta sprawność rączek, które z precyzją i dokładnością wykonują czynności manipulacyjne typu odkręcania misternych śrubek itp.
M	31 – 36	Chętnie biega za piłką, rzuca nią, odbija od podłoża
N	31 – 36	Samodzielnie je łyżką, pije z kubka i szklanki. Używa widelca, radzi sobie z nim dobrze
N	31 – 36	Opanowało nawyki toaletowe (prawie nie zdarzają się niespodzianki)
M	31 – 36	Rzuca piłkę jedną ręką nie tracąc równowagi. Często rzuca piłkę oburącz, zachowując przy tym statykę ciała
Rs-m	31 – 36	Spontanicznie podejmuje próbę organizowania zabawy tematycznej, np. „zakupy z dzieckiem”, „u fryzjera”, „u lekarza”, „gotowanie”, „pielęgnacja niemowlaka” itp.
Rs-m	31 – 36	Chętnie sięga po papier i ołówki lub kredki, rysuje, koloruje i nazywa to, co narysowało
Rs-m	31 – 36	Chętnie bawi się używając tworzyw nieuformowanych (gliny, wody, piasku itp.). Robi placki, kulki, wałki, łączy je z sobą, wykonując ciekawe kompozycje

1	2	3
K-m	31 – 36	Często zadaje pytania i samo na nie udziela odpowiedzi. Mówi gramatycznie. Dostrzega sztucznie wprowadzone błędne wyrazy, wypowiedziane nieprawidłowo lub śmiesznie. Natychmiast prostuje, złości się, poprawia
K-m	31 – 36	Posługuje się zdaniami złożonymi (zależy to jednak od środowiska)
K-m	31 – 36	Posiada stosunkowo duży zasób słów, umie dobierać właściwe słowa do tematu
M	31 – 36	Bawi się jeszcze samo, ale podgląda i naśladuje zabawy innych dzieci. Czasem udaje mu się współdziałanie podczas zabawy z innymi dziećmi
Re	31 – 36	Na ogół jest pogodny, wesoły. Panuje nad własnymi emocjami, choć czasem jeszcze się złości i płacze. Coraz częściej potrafi się opanowywać
N	31 – 36	Zjada samodzielnie podany posiłek, gryzie i żuje pokarmy
N	31 – 36	Samo dąży do umycia rąk, potrafi je już umyć mydłem i wytrzeć w ręcznik
N	31 – 36	Samo potrafi nałożyć ubranie, np. koszulkę, spodnie, buty, czapkę. Próbuje włożyć sweter, bluzkę i palto
N	31 – 36	Samodzielnie załatwia swoje potrzeby fizjologiczne. Dokładnie melduje, co robi
Rs	31 – 36	Domaga się własnego miejsca do zabawy
Re	31 – 36	Darzy uczuciem swoje zabawki, kocha je, całuje, składa, przykrywa itp.
Rs-m	31 – 36	Chętnie opowiada o własnych spostrzeżeniach, obserwacjach czynionych w obecności dorosłego
Re	31 – 36	Domaga się zasłużonej pochwały i nagrody

Tabela 16. Inwentarz wskaźników określających poziom dojrzałości społecznej dziecka

Wskaźnik dojrzałości społecznej	Norma	Wiek dziecka
1	2	3
Wydaje radosne dźwięki i śmieje się	1 r.ż.	
Utrzymuje głowę w równowadze		
Chwyta przedmioty będące w zasięgu rąk		
Wyciąga ręce do znajomych osób		
Położone turla się po podłożu		
Sięga po bliskie przedmioty		
Samo znajduje sobie zajęcie		
Siedzi bez podparcia		
Wstaje		
Gaworzy i naśladuje dźwięki mowy		
Pije z filiżanki z czyjąś pomocą		
Porusza się po podłodze		
Chwyta kciukiem i palcem wskazującym		
Domaga się uwagi otoczenia		
Samo stoi		
Nie ślini się		
Wykonuje proste polecenia		

1	2	3
Chodzi samo po pokoju Bazgrze ołówkiem Żuje potrawy Zdejmuje rajstopy Pokonuje proste przeszkody Przenosi znane przedmioty Samo pije z filiżanki lub szklanki Nie chce siedzieć w wózku, wychodzi z niego Bawi się z innymi dziećmi Je łyżką Chodzi po mieszkaniu lub podwórzu Rozpoznaje osoby, przedmioty, miejsca Posługuje się nazwami najprostszych, znanych przedmiotów Samo wchodzi po schodach na górę Rozwija cukierki i wkłada je do buzi Wypowiada wyrazy i krótkie zdania	2 r.ż.	
Zgłasza potrzebę wyjścia do toalety Samo wynajduje sobie zabawę Zdejmuje ubranko Je widelcem Umie zaspokoić pragnienie Wyciera ręce Unika drobnych niebezpieczeństw Nakłada ubranko Potrafi ciąć nożyczkami Opowiada, gdzie było i co widziało Schodzi ze schodów po jednym stopniu Bierze udział w grupowych zabawach i innych zajęciach organizowanych na poziomie przedszkolnym Zapina guziki Pomaga przy drobnych pracach domowych Występuje przed innymi, chce się popisać. Samo myje ręce	3 r.ż.	
Samo obsługuje się w toalecie Myje twarz bez pomocy Chodzi w sąsiedztwie domu bez dozoru Ubiera się samodzielnie Rysuje ołówkiem lub kredką Bierze udział w grach opartych na współzawodnictwie	4 r.ż.	
Gra w piłkę, trafia nią do celu Jeździ na rowerku samodzielnie lub z pomocą Jeździ na saneczkach, łyżwach Pisze łatwe słowa Bierze udział w prostych grach stołowych Można mu powierzyć pieniądze Za odliczone pieniądze robi proste zakupy Samo chodzi do przedszkola	5 r.ż.	
Używa noża do smarowania Zaczyna pisać poprawnie trzymając ołówek Kąpie się samo, gdy ktoś jest przy nim. Samo kładzie się spać Samo zasypia, nie potrzebuje asysty	6 r.ż.	
	7 r.ż.	

Karta oceny poziomu umiejętności dziecka z zespołem Downa

1. Dane ogólne o dziecku i jego środowisku _____

- Dane o dziecku
 - imię (inicjały) badanego (lub jego płęć): _____
 - wiek życia dziecka (data urodzenia): _____
 - uczęszcza do (przedszkola/jakiego?/, szkoły życia itp.): _____
- Warunki materialne rodziny (wykształcenie i wykonywany przez rodziców zawód): _____
- Warunki mieszkaniowe rodziny: _____
- Uwagi o opiece nad dzieckiem: _____
- Kolejność urodzenia dziecka na tle rodzeństwa (wiek życia sióstr i braci): _____

2. Dane szczegółowe o dziecku

- stan ogólny po urodzeniu (wskaźnik skali Apgar): _____
- wady rozwoju: _____
- neurodynamika: _____
- aktualna sprawność motoryczna (siedzi, stoi, chodzi, biega): _____
- stopień opanowania czynności fizjologicznych:
 - (1) nie sygnalizuje potrzeb
 - (2) sygnalizuje je czasem
 - (3) sygnalizuje potrzeby (jak?)

3. Poziom rozwoju funkcji percepcyjno-motorycznych

- Słuchowych
 - reaguje na głos ludzki
 - reaguje na szmer
 - reaguje na dźwięki muzyki
 - naśladuje dźwięki otoczenia
 - naśladuje melodię i rytm wypowiedzi
- Wzrokowych
 - spostrzega i odnajduje przedmiot o jaki chodzi rozmówcy
 - odszuka ukryty przedmiot
 - rozpoznaje przedmiot po kolorze
 - dobiera przedmioty o podobnym kształcie
 - dobiera przedmioty o podobnym kolorze

- Ruchowych
 - naśladuje ruchy np. klaskanie, mrużenie oczu, uśmiechu
 - naśladuje ruchy np. rzucania piłki
 - potrafi zaciskać i podnosić kciuki złożonych w piąstkę dłoni (ruchy symultaniczne)
 - potrafi machać ręką na pożegnanie
 - potrafi wykonać głową ruchy zaprzeczenia

4. Sprawność aparatu oralnego

- umiejętność zamykania i otwierania ust
- umiejętność ssania
- umiejętność połykania
- umiejętność gryzienia pokarmów
- umiejętność żucia pokarmów

5. Sprawność warg

- zaciskanie warg
- układanie wargi górnej na dolną
- układanie warg „w dzióbek” i uśmiech
- układanie warg „w ryjek”
- nadymanie policzków („balon”)
- „warczenie motoru” – vibracja warg
- cmokanie jak przy całowaniu
- dmuchanie na piórko
- prychanie konia
- sygnał woźnicy – „prrrr”!

6. Sprawność języka

- wysuwanie i chowanie języka
- kierowanie języka do brody i nosa
- unoszenie języka do podniebienia
- kierowanie języka do kącika ust
- rozplaszczanie języka „łopata”
- oblizywanie warg ruchem okrężnym
- liczenie zębów językiem
- ruch okrężny języka po zębach
- „spacer” języka po podniebieniu
- wypychanie policzków językiem

7. Poziom rozwoju funkcji fonooddechowych

- dmuchanie
- ziewanie
- kaszel
- krótki wdech i wydech z intonacją głoski *a*
- krótki wdech i długi kontrolowany wydech z intonacją głosek *e*, *a*, *u* i dźwięków połączonych (sygnałów): *eo eo eo*, *ea ea ea*, *eau*, *aeo*, *uea*, itp.

8. Poziom rozumienia wypowiedzi otoczenia

- rozumie proste polecenia (daj, przynieś, połóż, podnieś)
- rozumie gdy się o nim mówi (reaguje na swe imię i nazwisko)

- rozumie nazwy przedmiotów codziennego użytku i podstawowych czynności (je, pije, śpi, myje, płacze)
- rozumie nazwy cech ilościowych przedmiotów (mały, duży, mało, dużo, mniej, więcej)
- rozumie określenia stosunków przestrzennych między przedmiotami (na, pod, obok, za, przed)
- odpowiada na zadane mu pytanie: (poprawnie, błędnie, nie odpowiada)

9. Zainteresowania dziecka

- wykazuje zainteresowanie zabawkami lub innymi przedmiotami
- bawi się wybranymi przedmiotami
- włącza do zabawy matkę lub inne osoby
- w czasie zabawy mówi do siebie, do zabawek lub osób przebywających w jego otoczeniu
- ogląda interesujący go przedmiot

10. Sposoby kontaktowania się z otoczeniem (matką, ojcem, rodzeństwem)

- gestami
- mimiką
- gestami i mimiką
- odgrywaniem całych scen
- podejmuje próby komunikacji słownej
- posługuje się językiem mówionym

11. Orientacja w schemacie własnego ciała i otoczeniu

- znajomość strony własnego ciała (lewa noga, prawe ucho, itp.)
- rozróżnianie strony prawej i lewej

12. Orientacja w czasie

- rozumie znaczenia pór dnia: np. rano, południe, wieczór
- rozumie i przyporządkowuje czynności danej porze dnia (np. rano wstaje, myje się, je śniadanie, itp.)

13. Lateralizacja

- prawostronna: oko, ręka, noga (RON)
- lewostronna: oko, ręka, noga (RON)
- skrzyżowana
- z dominacją lewej lub prawej: ręki, nogi, oka
- nieustalona

Kwestionariusz do badania umiejętności komunikacyjnych u dzieci z głębszą niepełnosprawnością intelektualną

(opracowała: Elżbieta Maria Minczakiewicz)

Oceniana umiejętność	Ocena punktowa
1. Reakcja na swe imię	
- zwraca się i kieruje wzrok na matkę i inne osoby - nie reaguje	1 0
2. Reakcje słuchowe	
- wodzi głową za głosem - nie wodzi głową	1 0
- nieruchomieje na głos matki - nie wykazuje takich reakcji	1 0
- uśmiecha się w odpowiedzi na mówienie do niego, dotykanie go, głaskanie - nie reaguje na głos, dotyk, głaskanie	1 0
- w skupieniu słucha hałasów w pokoju - nie reaguje na hałas (np. stukanie, pukanie itp.)	1 0
- rozpoznaje głos ojca i manifestuje to - nie reaguje na głos ojca, jest pasywne	1 0
- ożywia się na głos rodzeństwa - nie wykazuje czytelných reakcji	1 0
- czynnie reaguje na zbliżenie się mówiącej do niego osoby obcej - nie reaguje na obecność obcej osoby	1 0
- szuka i dotyka ust matki, gdy ta wydaje dźwięk - nie reaguje na wydawany głos matki	1 0
- naśladuje i wydaje dźwięki intencjonalne skierowane do najbliższych - nie naśladuje dźwięków	1 0
- rozróżnia obce, nieznanne głosy dając to do zrozumienia domownikom - nie reaguje na nie	1 0
- słyszac muzykę poszukuje partnera i chce tańczyć - słyszac muzykę reaguje ruchem ciała - nie wykazuje czytelných reakcji	2 1 0
3. Interakcje	
- dotyka ciała matki - nie czyni tego	1 0
- szuka wzrokiem jej twarzy - zachowuje się obojętnie	1 0
- wydaje intencjonalne dźwięki - nie wydaje żadnych dźwięków	1 0
- ożywia się w kontaktach z bliskimi - nie zauważa się czytelných reakcji ożywienia	1 0

• zmienia ekspresję twarzy w zależności od okoliczności	1
• brak reakcji mimicznych	0
• śmieje się, gdy się do niego mówi	1
• nie wykazuje czytelnych reakcji	0
• w kontakcie z bliskimi wydaje dźwięki zbliżone do dźwięków mowy ludzkiej (pojedyncze lub ich kompleksy)	1
• nie zauważa się tego	0
• aktywnie szuka i bada twarze domowników	1
• nie wykazuje takich reakcji	0
• wyciąga ręce, aby do niego podejść lub przytulić	1
• nie wykazuje takich reakcji	0
• w sytuacji lęku przed nieznanym tuli się w ramionach matki lub swych bliskich	0
• czasem przywiera do ciała matki	1
• nie wykazuje reakcji lękowych	2
• bada nieznane sobie otoczenie, obserwuje obce sobie osoby	1
• nie bada swego otoczenia, nie interesuje się nim	0
• macha ręką na pożegnanie osobom bliskim	1
• nie wykazuje takich reakcji	0
• macha ręką na pożegnanie osoby nie związanej z rodziną (na polecenie matki lub kogoś z bliskich)	2
• czasem podejmuje próby żegnania kogoś	1
• nie podejmuje prób żegnania	0
• odpowiada gestem na zadawane mu pytania (np. gdzie jest mama?)	2
• czasem odpowiada gestem na pytanie	1
• nie zauważa się takich reakcji	0
• prowokuje matkę do bawienia się z nim (spogląda, podaje zabawkę, zaczepia)	3
• domaga się obecności matki	2
• czasem podejmuje taką próbę	1
• nie zauważa się takich reakcji	0
4. Komunikowanie o swoich potrzebach i zainteresowaniach	
• daje do zrozumienia czego potrzebuje w sposób czytelny dla otoczenia	3
• czasami reakcje te są czytelne	2
• sporadycznie przejawia próbę takich reakcji	1
• nie zauważa się takich reakcji	0
• gestem i wzrokiem (mimiką twarzy) manifestuje potrzeby lub swój stan psychiczny	3
• świadomie mówi „mama”, gdy znajduje się w trudnej sytuacji	2
• wydaje sygnał niepokoju kierując go do matki	1
• nie zauważa się takich reakcji	0
• gdy nie jest zadowolony, wyraża swą złość	1
• nie wyraża swego stanu emocjonalnego	0
• zbliża się do osób bliskich lub znajomych i wyciąga ręce, aby wzięli je na ręce lub przytulili (zainteresowali się nim)	1
• nie zbliża się do znajomych	0

znajdując matkę, cieszy się w sposób czytelny	2
szuka matki, która się schowała	1
nie wykazuje takich reakcji	0
szuka ojca na polecenie matki lub rodzeństwa	1
nie wykazuje takich reakcji	0
gdy się je poprosi – głaszcze, obejmuje lub całuje rodziców	1
nie wykonuje takich poleceń	0
gdy się je poprosi – przynosi żądany przedmiot (zabawkę)	1
nie przynosi przedmiotu	0
gdy potrzebuje to poszukuje kogoś z domowników do pomocy (np. podanie picia, posadzenie na nocniku, zapięcie ubrania, zawiązanie sznurowadeł itp.) lub bawienia się	1
nie poszukuje pomocy	0
wyraża zainteresowanie badawcze przedmiotem za pomocą rąk i ust (dotyka i postukuje, rzuca, podnosi, wkłada do ust, liże itp.)	2
podnosi przedmiot, trzyma w ręce, rzuca nim	1
nie wykazuje zainteresowania przedmiotem	0
5. Właściwości rozwoju mowy	
podaje swoje imię (nazwisko), ile ma lat, gdzie mieszka	1
nie podaje swojego imienia, ani innych informacji o sobie	0
podaje swój adres	1
nie podaje swojego adresu	0
rozumie znaczenie zaimków: ja, ty, on, ona	1
nie rozumie ich znaczenia	0
rozpoznaje przedmioty po ich nazwie (łączy przedmiot z jego nazwą)	1
nie rozpoznaje przedmiotów po ich nazwie	0
- samorzutnie wypowiada się na zajęciach: - wypowiada kilka zdań - wypowiada jedno zdanie - nie wypowiada się	2
- rozumienie poleceń: - rozumie ich treść - wymaga powtórzeń - w ogóle nie rozumie adresowanych do niego poleceń, nie reaguje na nie	2
- opisywanie obrazka (opowiadanie o obrazku): - opowiada o obrazku jako całości - opisuje wybrane fragmenty - wylicza elementy występujące na obrazku - nie potrafi opowiedzieć o obrazku, nie reaguje na polecenie	3
- rozumie treść opowiadań (lub bajek): - samodzielnie formułuje główną myśl - trafnie odpowiada na zadane pytania - odpowiedzi wykazują, że nie rozumie treści opowiadania (lub bajki)	2
- zapamiętuje treści słowne: - szybko	1
- zapamiętuje treści słowne: - nie szybko	2

– wolno (po kilku powtórzeniach)	1
– nie może zapamiętać	0
• wymowa:	
– prawidłowa	4
– nieprawidłowa niektórych słów	3
– nieprawidłowa większości słów	2
– niezrozumiała dla otoczenia	1
– nie mówi	0
• powtarzanie słów:	
– powtarzanie poprawne	3
– czasami powtarza poprawnie	2
– przekręca wyrazy	1
– nie potrafi ich powtórzyć	0
• rozpoznawanie i nazywanie kolorów podstawowych:	
– rozpoznaje i nazywa je	3
– rozpoznaje dwa, trzy kolory	2
– myli kolory	1
– nie rozpoznaje kolorów	0
• rozumienie i nazywanie stosunków przestrzennych (prawa, lewa strona, obok, nad, pod, na dole, na górze, przy):	
– rozumie, co potwierdza odpowiednią reakcją	3
– rozumie kilka określeń	2
– myli kierunki i pojęcia	1
– nie rozumie określeń i istoty zjawisk przestrzennych	0
• rozumienie i nazywanie wielkości i ciężaru:	
– rozumie podstawowe pojęcia (wielki, mały, duży, ciężki, lekki itp.)	3
– ma trudności z różnicowaniem wielkości	2
– myli pojęcia	1
– nie rozumie znaczenia pojęć	0
• rozpoznawanie i nazywanie kształtów i wielkości (kwadrat, koło, trójkąt, prostokąt, mały, duży, taki sam, mniejszy, większy)	
– rozpoznaje i nazywa je	3
– rozpoznaje jeden, dwa kształty i ich wielkości	2
– myli nazwy, kształty i wielkości	1
– nie rozpoznaje kształtów ani wielkości	0
• rozumienie i stosowanie znaków „+”, „-”, „=”:	
– wie, rozumie co one znaczą	2
– często myli ich znaczenie	1
– nie umie ich zastosować, nie zauważa ich	0
• rozumienie i stosowanie symboli o charakterze informacyjnym, (np. Δ O, sygnalizacja świetlna, znak przejścia dla pieszych itp.)	
– zna znaczenie symboli	3
– zna niektóre z nich	2
– myli ich znaczenie; wymaga pomocy	1
– zupełnie się nie orientuje	0

Program rewalidacji indywidualnej w zakresie poprawy funkcjonowania percepcji zmysłowej

Percepcja wzrokowa

1. Percepcja wzrokowa uwaga – spostrzeganie

(stawiamy zadania, obmyślamy strategię ćwiczeń i środki, z jakich można korzystać)

- reakcja na przedmioty
- reakcja na światło i barwy
- reakcja na twarz osoby będącej w kontakcie
- reakcja na przedmioty będące w polu widzenia
- reakcja na przedmiot leżący przed nim
- reakcja na przedmiot przesuwający się w polu widzenia, jak też poza nim
- reakcja na przedmiot przesuwający się w pozycji horyzontalnej
- reakcja na przedmiot przesuwający się w pozycji wertykalnej
- rozpoznawanie osób (nazywanie ich po imieniu)
- reakcja na adresowane do dziecka polecenie
- reakcja na uśmiech matki, ojca lub terapeuty
- reakcja na wyrażony przez osobę dorosłą stan emocjonalny (np. złość, ból, niezadowolenie)

2. Percepcja wzrokowa

różnicowanie – dobieranie, sortowanie wg kolorów

- podnosi jednokolorowy przedmiot
- dobiera przedmiot stosownie do wzoru
- wrzuca przedmioty tego samego koloru do pojemnika
- sortuje przedmioty według koloru

3. Percepcja wzrokowa

różnicowanie – dobieranie, sortowanie wg kształtów

podobnie jak wyżej

4. Percepcja wzrokowa

różnicowanie – dobieranie, sortowanie wg wielkości

(środkami są tu : 6 dużych przedmiotów, 6 małych i odpowiednie pojemniki)

5. Percepcja wzrokowa – rozróżnianie

- dziecko ma pokazać lub podać żądany przedmiot
- dobiera przedmiot taki sam
- dobiera przedmioty o podobnych kolorach (np. czerwony i niebieski)
- dobiera przedmioty w czterech kolorach
- ma położyć dwa przedmioty o podobnych kolorach
- ma wybrać podobne przedmioty z grupy różnych przedmiotów
- ma usunąć przedmioty, które nie są do siebie podobne
- ma segregować przedmioty wg kształtu
- ma segregować przedmioty wg wielkości
- ma dopasować przedmioty do odpowiednich wzorów
- ma dobrać odpowiedni obrazek na polecenie
- ma pokazać na obrazku przedmioty podobne do tych, jakie leżą na stole

6. Percepcja wzrokowa – pamięć, odnajdywanie przedmiotów
 - wyciąga przedmiot z pudełka o przezroczystych ściankach
 - wyciąga przedmiot z pudełka o ścianach nieprzezroczystych
 - odnajduje przedmioty ukryte w jego obecności
 - odnajduje przedmiot po 2 minutach
 - odszukuje wzrokiem brakujący przedmiot
7. Percepcja wzrokowa – pamięć, łączenie punktów
 - łączy dwa punkty narysowane w linii poziomej
 - łączy dwa punkty narysowane w linii pionowej
 - łączy dwa punkty narysowane w linii ukośnej
 - łączy trzy punkty usytuowane na karcie lub stole
 - łączy punkty ułożone na krzyż
 - łączy punkty ułożone w kształcie koła
8. Percepcja wzrokowa – pamięć, identyfikowanie, uzupełnianie, dobieranie, dopełnianie
 - wskazuje przedmioty ułożone na stole od lewej, do prawej
 - identyfikuje trzy, cztery przedmioty ułożone na stole
 - identyfikuje przedmioty rozrzucone po stole, nazywa je
 - kopiowanie sekwencji przedmiotów 📷 🐼 🍷 ♥
(układanie powtarzających się motywów)
 - układanie 2 obrazków wg kolejności zdarzeń
 - układanie 3 obrazków wg kolejności zdarzeń
 - układanie 5 obrazków wg kolejności zdarzeń

Percepcja dotykowa

1. Percepcja dotykowa – uwaga, poznanie cech przedmiotów
 - głaskanie, przytulanie, poklepywanie
 - wyuczenie reakcji na gest (np. uśmiech, pochylenie głowy)
 - dotyka różne przedmioty
 - wykazuje reakcje na dotyk warg, policzków, języka
 - manipuluje różnymi przedmiotami
 - selekcjonuje przedmioty przez dotyk
 - zamienia przedmioty jedne na inne
2. Percepcja dotykowa – różnicowanie
 - dotyka podsuwane mu przedmioty
 - dotyka przedmioty wewnętrzną stroną dłoni i opuszkami palców
 - dotyka przedmioty o różnej fakturze
 - dotyka przedmioty nazywając ich cechy (np. papier gładki, ścierny)
 - samodzielnie dotyka przedmioty
 - identyfikuje przedmioty za pomocą dotyku
 - dobiera przedmioty podobne za pomocą dotyku

Percepcja słuchowa

1. Percepcja słuchowa – uwaga, lokalizacja źródła dźwięku
 - reaguje na głośny dźwięk
 - reaguje na dźwięki rytmiczne
 - reaguje na głos ludzki

- reaguje na dźwięki otoczenia
 - reaguje na swoje imię
 - słucha opowiadania przez kilka sekund (wydłużać czas)
 - reaguje w zależności od ostrości dźwięku
 - reaguje na: płacz, szepc, krzyk
2. Percepcja słuchowa – pamięć, zapamiętywanie różnych sygnałów
- identyfikuje dźwięki samochodów i reaguje na nie (nagrania)
 - identyfikuje odgłos klaksonu samochodu
 - reaguje na syreny karetki pogotowia, straży pożarnej
 - reaguje na gwizdek policjanta
3. Percepcja słuchowa – pamięć, identyfikowanie powszechnie stosowanych sygnałów dźwiękowych
- identyfikacja dźwięku budzika, telefonu, dzwonka
 - reakcja na dźwięk (np. telefonu)
 - identyfikacja dźwięku dzwonka i właściwa reakcja
 - identyfikacja różnych dźwięków i sposób reagowania na nie

Percepcja węchowa

1. Percepcja węchowa – różnicowanie
- szuka źródła zapachu
 - odróżnia substancje wonne od bezwonných
 - rozpoznaje te same zapachy
2. Percepcja węchowa – pamięć, identyfikacja zapachów
- identyfikuje zapachy znajdujące się w słoikach
 - różnicuje zapach przyjemny i nieprzyjemny

Percepcja smakowa

1. Percepcja smakowa – różnicowanie
- smakuje określoną substancję (np. miód, wodę itp.)
 - rozpoznaje dwa smaki (np. kwaśne – słodkie)
 - rozpoznaje smak dwóch takich samych produktów spośród trzech
 - ma rozpoznać kilka smaków (słodki, gorzki, kwaśny, słony)
 - grupuje produkty o podobnym smaku (co jeszcze smakuje tak samo?)

Naśladowanie

1. Naśladowanie – posługiwanie się różnymi przedmiotami
- naśladuje ruch uderzania w bęben lub pianino
 - naśladuje popychanie zabawki
 - naśladuje dźwięk dzwonka
 - naśladuje przytulanie zabawki (misia, lalki)
 - naciska piszczącą zabawkę
 - naśladuje picie z kubka
 - naśladuje rzucanie piłki
 - naśladuje wrzucanie klocków do pojemnika
 - umieszcza kołki w desce z otworami

- naśladowuje jedzenie łyżką
- naśladowuje naciskanie guziczka dzwonka
- wkłada jeden kubek w drugi
- naśladowuje otwieranie książek
- wyciera stół
- naśladowuje wkładanie czapki lub kapelusza

2. Naśladowanie ruchów ciała

- naśladowuje czynność wstawania
- naśladowuje siadanie na krześle
- naśladowuje obracanie się dookoła własnej osi
- naśladowuje podnoszenie rąk do góry i opuszczanie
- naśladowuje układanie rąk na głowie
- naśladowuje podnoszenie stopy
- naśladowuje kładzenie rąk na stole
- naśladowuje uderzanie rąk o kolana
- naśladowuje klaskanie dłońmi
- naśladowuje mycie rąk
- naśladowuje czynność wskazywania określonego przedmiotu
- pokazuje poszczególne części twarzy

3. Naśladowanie ruchów twarzy

- naśladowuje otwieranie i zamykanie ust
- naśladowuje wysuwanie i wsuwanie języka
- naśladowuje otwieranie i zamykanie oczu
- naśladowuje pewne wyrazy twarzy (np. uśmiech, grymas)
- naśladowuje oblizywanie warg
- naśladowuje całowanie (cmokanie)

Przykład zabawki wielofunkcyjnej do usprawniania dłoni i palców

Zabawka ta składa się z podstawy, którą jest deseczka z wyciętymi wgłębieniami, i elementów. Są to klocki o podstawie: kwadratu, prostokąta, trójkąta, koła lub wielokątów. Zabawa polega na wyszukiwaniu, dopasowywaniu i wkładaniu ich do odpowiednich wgłębień w deseczce.

Zabawka umożliwia przeprowadzenie ćwiczeń ruchowych, poprawiających koordynację wzrokowo-ruchową, a także ćwiczeń manipulacyjnych usprawniających dłonie, zwłaszcza drobne mięśnie palców dziecka itp. W trakcie zabawy dziecko zapoznaje się z podstawowymi kształtami klocków, ich kolorami (niebieski, zielony, czerwony, żółty, biały), wielkościami (mały-duży, długi-krótki, mniejszy-wiekszy itp.), uczy się reakcji na słowo, na polecenie, rozpoznawania emocji otoczenia, doznawania przyjemności i zadowolenia z osiągniętego sukcesu itp.

Poniżej załączono przykłady zabaw.

Początkowo wprowadzamy najprostszą układankę jednoelementową. W deseczce o odpowiedniej grubości znajduje się wgłębienie odpowiadające kształtem i wielkością klockom znajdującym się w zasięgu wzroku i rącek dziecka. W każdym zestawie znajdują się kolorowe klocki z wygodnymi uchwytami lub bez nich. Dziecko podczas zabawy może korzystać z jednych lub z drugich. Uchwyty ułatwiają włożenie lub wyjęcie klocka, trzymanie go w ręku, oglądanie czy manipulowanie nim. Podczas takiej zabawy dziecko szybko korzysta z własnych doświadczeń opartych na próbach i błędach. Można zauważyć, że wiele dzieci z zespołem Downa po pierwszej nieudanej próbie kończy lub zmienia rodzaj zabawy. Niektóre z nich zachowują się tak, jakby nie dostrzegały rysujących się trudności, przechodząc do innych czynności lub zabaw. Wśród dzieci z zespołem Downa trafiają się jednak i takie, które napotykając trudności starają się je pokonać, przezwyciężyć za wszelką cenę. Przykłady takich zachowań można zauważyć nawet podczas zabawy najprostszą układanką. Dziecko samodzielnie wkłada elementy we wgłębienia podstawy, a następnie podejmuje próbę wyjęcia ich stamtąd. Ogląda, manipuluje, potrząsa deseczką, „wydłubuje” odporne klocki, a kiedy osiągnie swój cel, z miną bohatera rozgląda się wokół sprawdzając, czy ktoś był świadkiem jego sukcesu.

Sukcesu osiągniętego z takim trudem nie wolno nie zauważać! Rodzice czy opiekunowie muszą go nie tylko dostrzec, ale też odpowiednio uhonorować i nagrodzić dziecko. Jego czyn zasługuje przecież na pochwałę, aprobatę otoczenia i radość najbliższych.

Czasami bywa i tak, że dziecko pomimo usilnych starań nie potrafi sprostać zadaniu. W tej sytuacji nie pozostawiamy go bez pomocy. Udzielmy mu jej w sposób dyskretny lecz skuteczny. Nie pozwalamy, by dziecko swoje niepowodzenie okupiło niepotrzebnym rozdrażnieniem spowodowanym uczuciem bezradności i osamotnienia.

Zabawy urozmaicamy wprowadzając coraz to nowe zadania o wyższym stopniu trudności.

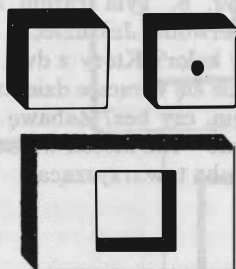
Oto przykłady zabaw:

Przykład 1

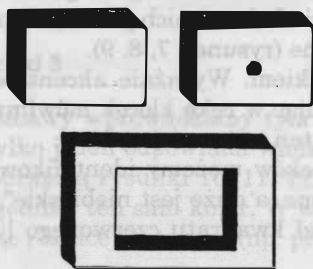
Któreś z rodziców trzyma dziecko na kolanach lub siedzi obok niego, próbując zainteresować je zabawką. Przesuwa, delikatnie ujmując rączkę dziecka, deseczkę. Następnie rączką dziecka przemieszcza po stole ruchome elementy, które stanowią

będą o atrakcyjności zabawy. Kiedy dziecko potrafi już wodzić wzrokiem za przesuwającą się zabawką, matka lub ojciec wkłada do wgłębienia podstawy element o kształcie: kwadratu, prostokąta, trójkąta czy koła – w zależności od potrzeby – jak na rysunkach 2, 3, 4, 5, 6. Elementy te odpowiadają wielkości wgłębienia w deseczce.

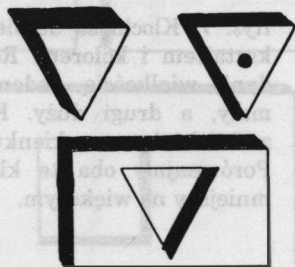
Przy czynnym udziale dziecka wkładamy klocki do otworów, to znowu wyjmujemy je, pamiętając o jednoczesnym nazywaniu wykonywanych czynności. Gdy dziecko zrobi pierwszy krok, próbując naśladować czynność osoby dorosłej, staramy się podtrzymać jego zainteresowanie zachęcając do udziału w zabawie. Wówczas wkładamy klocek do rączki dziecka i pomagamy mu włożyć go do wgłębienia deseczki. Spróbujemy choć przez chwilę zatrzymać jego wzrok na przedmiocie. Następnie delikatnie ujmując rączkę dziecka wyciągamy powoli włożony przed chwilą element. Taką zabawę możemy powtarzać wiele razy, wprowadzając do niej elementy o różnych kształtach, wielkościach i barwach.

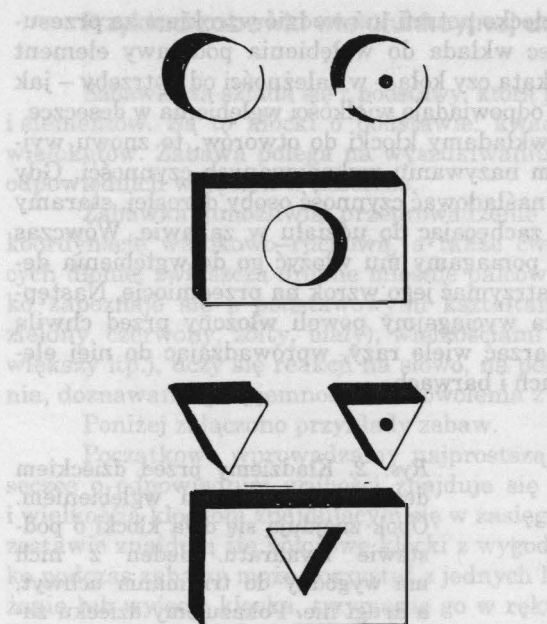
Rys. 2. Kładziemy przed dzieckiem deseczkę z wyciętym wgłębieniem. Obok znajdują się dwa klocki o podstawie kwadratu. Jeden z nich ma wygodny do trzymania uchwyt, a drugi nie. Pokazujemy dziecku zabawkę i sposób jej wykorzystania. Obserwujemy zachowanie się dziecka, jego reakcje, trudności.

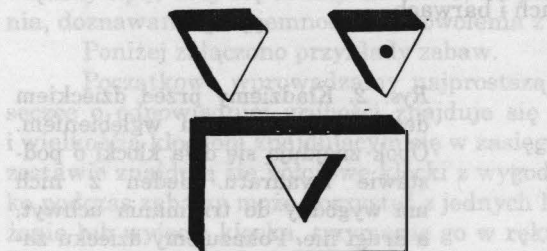
Rys. 3. Przed dzieckiem znajdują się dwa klocki o podstawie prostokąta. Jeden z nich jest niebieski, a drugi zielony. Który klocek przyciągnie wzrok dziecka? Po który wyciągnie rączkę?

Rys. 4. Przed dzieckiem znajduje się nowa para klocków o podstawie trójkąta. Jeden z nich jest zielony, a drugi żółty. Czy kolory te mają jakieś znaczenie dla dziecka? Jakim klockiem zainteresuje się malec?

Rys. 5. Do otworu deseczki trzeba włożyć klocek o podstawie koła. Jeden z klocków jest czerwony, a drugi żółty. Który z klocków znajdzie się w ręczce dziecka? Zwróćmy uwagę, jak dziecko radzi sobie z chwyceniem klocka. Obserwujemy każdy ruch! Zachęcajmy ciepłym słowem do wkładania lub wyjmowania klocka. Sprawdźmy, czy dziecko kontroluje wzrokiem wykonywaną przez siebie pracę!

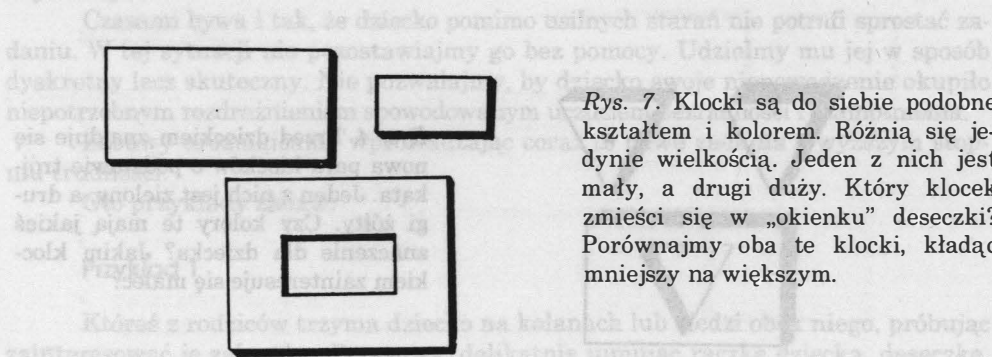
Rys. 6. Tym razem oba klocki są czerwone. Jak dziecko reaguje na taki kolor? Który z dwu klocków znajdzie się w ręczce dziecka: ten z uchwytem, czy bez? Zabawę można powtarzać – raz klocek wkłada dziecko, raz osoba towarzysząca!

Przykład 2

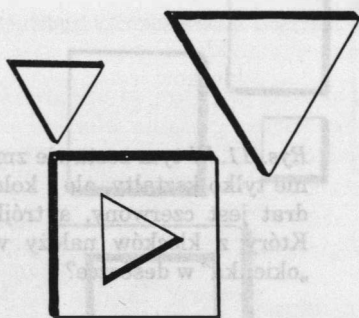
Trudniejszym dla dziecka zadaniem będzie dobieranie jednego z dwu elementów w tym samym kolorze, ale różnej wielkości. Jeden z nich jest wyraźnie większy od drugiego, choć kształtem są do siebie podobne (rysunek 7, 8, 9).

Porównujemy klocki leżące przed dzieckiem. Wyraźnie akcentujemy, który z nich jest większy, a który mniejszy np. ujmując w rękę klocek mówimy: „ten klocek jest mały”, albo „ten klocek jest większy, a ten jest mniejszy”.

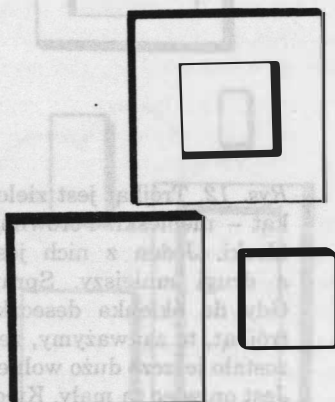
W dalszym etapie zabawy wielkość klocków możemy identyfikować z odpowiednimi kolorami, np. „małe koło jest czerwone, a duże jest niebieskie”, „podaj mi zielony kwadrat, ten kwadrat jest mniejszy od kwadratu czerwonego lub żółtego” itp.

Rys. 7. Klocki są do siebie podobne kształtem i kolorem. Różnią się jedynie wielkością. Jeden z nich jest mały, a drugi duży. Który klocek zmieści się w „okienku” deseczki? Porównajmy oba te klocki, kładąc mniejszy na większym.

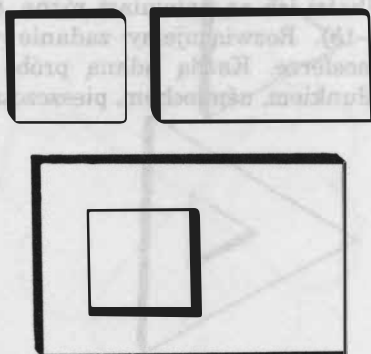
Rys. 8. Trójkątne klocki są do siebie podobne. Ich kształt i kolor są takie same. Połóżmy jeden klocek na drugim. Widać wyraźnie, że pod duży klocek można całkiem schować mały. Poszukaj! „Gdzie jest mały klocek?” – ten sam, który przed momentem w obecności dziecka został nakryty klockiem większym. Spróbujemy odwrócić klocki położone przed dzieckiem. Obserwujmy jego reakcje.

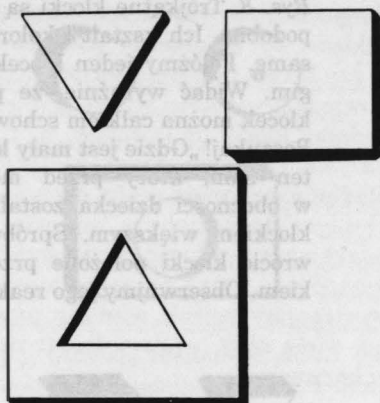
Rys. 9. Kolor obydwu kwadratów jest taki sam. Który z nich zmieści się w „okienku” deseczki? Ten duży, czy ten mały? Zaraz to sprawdzimy.

Przykład 3

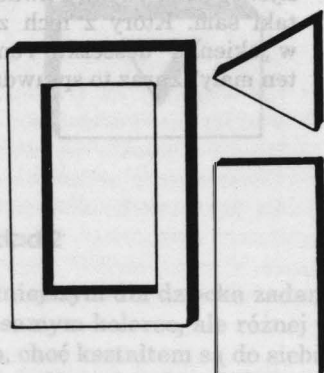
Do zabawy wprowadzamy tym razem dwa elementy różniące się kształtem, z których tylko jeden odpowiada wielkości wgłębienia w deseczce. Przykłady takich zestawów obrazują rysunki 10, 11, 12. Klocki danego zestawu różnią się kształtem, zachowują jednak ten sam kolor. W wariantach tej zabawy można różnicować kolor, pomijając różnice kształtów (np. prostokąt – kwadrat).

Rys. 10. W zestawie są dwa elementy, tego samego koloru, a różniące się między sobą kształtem. Który z klocków można włożyć do okienka wyciętego w deseczce podstawy? Trzeba sprawdzić.

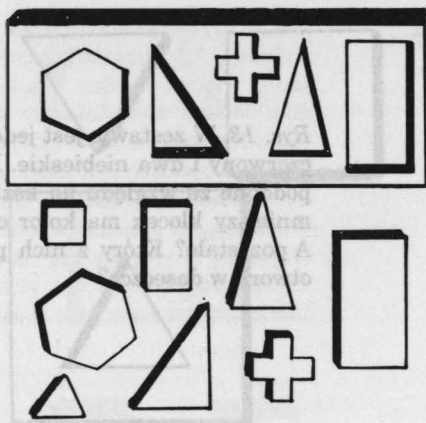
Rys. 11. W tym zestawie zmieniły się nie tylko kształty, ale i kolory. Kwadrat jest czerwony, a trójkąt żółty. Który z klocków należy włożyć do „okienka” w deseczce?

Rys. 12. Trójkąt jest zielony, prostokąt – niebieski. Porównajmy oba te klocki. Jeden z nich jest większy, a drugi mniejszy. Sprawdźmy to! Gdy do okienka deseczki włożymy trójkąt, to zauważymy, że w okienku zostało jeszcze dużo wolnego miejsca. Jest on więc za mały. Kiedy włożymy prostokąt – okienko zostaje wypełnione.

Przykład 4

Do zabawy wprowadzamy trzy elementy. Tylko jeden z nich pasuje do wgłębienia w podstawie. Dziecko musi wyszukać i włożyć ten klocek. Jest to bardzo trudne zadanie. W zestawie znajduje się jeden klocek różniący się barwą od pozostałych. Kształty klocków są podobne, wielkości ich są natomiast różne. (Zestawy przykładowe pokazano na rysunkach 13–15). Rozwiązujemy zadanie wspólnie z dzieckiem w przyjemnej i radosnej atmosferze. Każdą udaną próbę dziecka nagradzamy entuzjastycznie – słowem, pocałunkiem, uśmiechem, pieszczotą itp.

Rys. 16. W deseczce podstawy jest pięć wgłębień. Klocków zaś jest znacznie więcej. Sprawdzamy wraz z dzieckiem, czy wszystkie klocki należą do tego zestawu! Zbędne klocki odkładamy. Wyjaśniamy dziecku, dlaczego to robimy.

Przykład 5

Wprowadzenie do zabawy trzech, czterech lub większej liczby elementów stawia przed dzieckiem nowe zadania, daje nowe możliwości treningu umysłu i ciała.

Istotą omawianych zabaw jest ich uniwersalność. Sprzyjają one kształceniu i rozwijaniu wielu funkcji (wzrokowej, słuchowej, czuciowej itp.) Pozwalają na rozwijanie koordynacji wzrokowo-ruchowej, percepcji wzrokowej i słuchowej, a jednocześnie dają zadowolenie, komfort psychiczny wynikający z roli społecznej bycia partnerem zabawy liczącym się w środowisku, w gronie najbliższych, kochających, rozumiejących i akceptujących dziecko osób.

Przykład 4

Do zabawy wprowadzamy trzy elementy. Tytuł jeden z nich polega na wbiciu w podstawę. Dziecko musi wyznaczyć i włożyć ten kłosek. Jest to bardzo trudne zadanie. W zestawie znajduje się jeden kłosek różniący się barwą od pozostałych. Dziecko musi go znaleźć i włożyć. W zestawie znajdują się również kłoseki o różnych kształtach i wielkościach. Dziecko musi je rozpoznać i włożyć. (Zestawy kłosek o różnych kształtach i wielkościach są w zestawie 13-15). Rozwiązujemy zadanie wspólnie z dzieckiem. Dziecko może być zadowolone z własnej pracy. Każdą udaną próbę dziecka nagradzamy entuzjastycznym słowem, pocałunkiem, uściskiem, pieścizką itp.

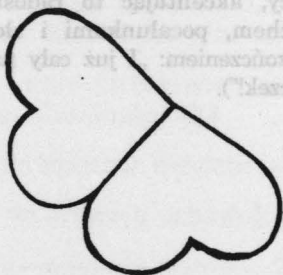
Przykład układanki z elementów

Układanka ta jest przykładem „dialogu czynnościowego” matki z dzieckiem. Z zestawu klocków magnetycznych lub plastikowych elementów mozaiki wybieramy cztery serduszka, dwa klocki prostokątne i dwa klocki o owalnych kształtach, przypominających listek. Elementy te wykorzystujemy do zabawy, której kolejne etapy przypominają „dialog” jaki prowadzi matka z dzieckiem. W „dialogu” tym główną rolę spełnia działanie, konkretna czynność, jakiej matka chce nauczyć swe dziecko (drogą naśladownictwa).

Matka, kładąc przed dzieckiem jeden z elementów, zachęca je do położenia obok elementu następnego. Przykładem, gestem i uśmiechem zachęca dziecko. Ośmielając je, demonstrowuje czynność, do jakiej pragnie je nakłonić; np. „ja serduszek – ty serduszek (rys. 17), „ja serduszek – ty serduszek” (rys. 18), „ja łodyżkę – ty łodyżkę” (rys. 20), „ja listeczek – ty listeczek i już cały nasz kwiateczek!” (rys. 21).

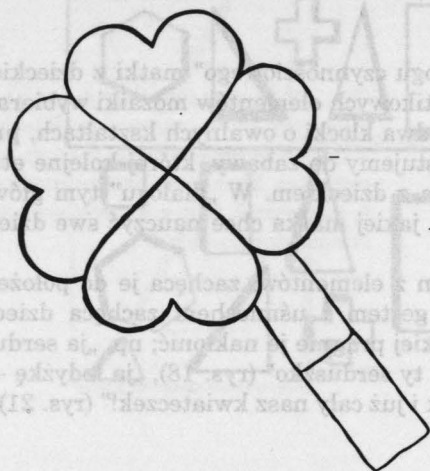
Rys. 17. „Ja serduszek – ty serduszek”. (Elementy zostają ułożone obok siebie).

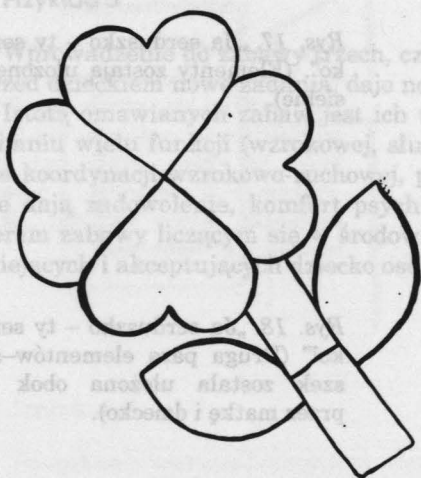
Rys. 18. „Ja serduszek – ty serduszek”. (Druga para elementów-serduszek została ułożona obok siebie przez matkę i dziecko).

Rys. 19. W wyniku powtórzenia czynności: „Ja serduszek – ty serduszek”, „Ja serduszek – ty serduszek” powstała układanka kwiatka złożonego z czterech sercowatych płatków.

Rys. 20. „Ja łądzkę – ty łądzkę!”
(Obok prostokątnego elementu położonego przez matkę, dziecko przy jej pomocy położyło element podobny. W ten sposób kwiatkowi przybyła łądzka).

Rys. 21. „Ja listeczek – ty listeczek!”
(W myśl polecenia listeczki zostały ułożone po obu stronach łądzki. W ten sposób powstało wspólne „dzieło”, którym cieszą się wykonawcy, akcentując to radosnym śmiechem, pocałunkami i słownym zakończeniem: „I już cały nasz kwiateczek!”).

Przykład zabawy

Matka bierze do ręki element w kształcie serca i kładzie go na stole w zasięgu wzroku i rączki dziecka. Mówi: „ja serduszek”. Następnie podobny element wkłada w rączkę dziecka i prowadząc ją w kierunku położonego przez siebie elementu, mówi: „ty serduszek” (pomaga dziecku położyć serduszek na stole). W ten sposób matka i dziecko ułożyli pół kwiatka. Aby ułożyć drugą część kwiatka, powyższą czynność należy powtórzyć. Tym razem dziecku lepiej udaje się wykonanie tej czynności. Matka to naturalnie dostrzega i sówicie nagradza uśmiechem, pocałunkiem, słowami aprobaty. Następnie zostaje ułożona łądzka kwiatka. W „dialogu” tworzenia jej bierze udział matka, mówiąc „ja łądzkę”, i dziecko prowokowane jej poleceniem – „ty łądzkę”. Kiedy dziecku uda się wykonać to zadanie, może i tym

razem liczyć na uznanie ze strony matki. Ostatnim etapem omawianego dialogu jest ułożenie listków po obu stronach łyżki. Tym razem matka układając listek mówi: „ja listeczek”, a udzielając pomocy dziecku – prowadząc jego rączkę w kierunku wcześniej ułożonej łyżki – wydaje radośnie polecenie: „ty listeczek”. Teraz wszystkie elementy są już ułożone. Wspólnie przypatrują się „dziełu” i oznajmiają: „I już cały nasz kwiateczek!”

Dziecko po dokonaniu tego czynu jest nagradzane, obsypywane pocałunkami i pochwałami. Wszyscy domownicy powinni brać udział w tak uroczystej chwili, okazując dziecku swe zadowolenie i podziw.

